

## A visszafoglalt baranyai háromszög magyar oktatási rendszerbe történő beillesztése

---

### Bevezetés – a visszafoglalt baranyai háromszög

Magyarország, együttműködve Németországgal, Olaszországgal és Bulgáriával, az alig fél évvel korábban megkötött örök barátsági szerződés ellenére 1941-ben részt vett Jugoszlávia megszállásában, és 1941. április 11-én a magyar csapatok átlépték a magyar–jugoszláv határt. A vállalkozás eredményeként pedig az ország jelentős területi nyereséget könyvelhetett el. Ez mintegy 11 000 km<sup>2</sup>-nyi területet jelentett, amely magába foglalta a Bácska, valamint Muraköz mellett a baranyai háromszöget is.<sup>1</sup> A visszafoglalt területen kezdetben katonai közigazgatást vezettek be, majd a miniszterelnök július 22-én kelt rendelete értelmében a baranyai háromszöget Baranya vármegyéhez csatolták.<sup>2</sup> Közel egy hónap múlva pedig, augusztus 16-án a katonai közigazgatásnak átadta a helyét a polgári közigazgatás, vagyis a terület már valóban a megye részét képezte, ami során újjászervezték a közigazgatását, létrehozva ezzel a visszafoglalt terület nagy részén kialakított Dárdai járást, valamint három, a trianoni határ mentén fekvő járás (a Mohácsi, a Siklósi, valamint a Villányi járássá átkeresztelt Baranyavári járás) is megnagyobbodott néhány településsel.<sup>3</sup>

A terület visszafoglalása és Baranya vármegyéhez történő hozzácsatolása nem csak a polgári közigazgatás átszervezésével járt. A térséget a hazai tanügyigazgatási rendszerhez is hozzá kellett kapcsolni, értve ez alatt a népoktatási szintet, hiszen a területen népiskolák működtek, valamint értve ez alatt azt is, hogy biztosítani kellett a középfokú intézményekben tanuló diákok számára is, hogy tanulmányaikat megkezdhessék, illetve folytathassák egy új oktatási rendszeren belül. A következőkben azt kívánom bemutatni, hogy milyen megoldások születtek az imént felvetett problémákra, milyen módon kapcsolták hozzá a baranyai háromszöget a magyarországi oktatási rendszerhez, illetve tanügyigazgatáshoz.<sup>4</sup>

---

<sup>1</sup> Romsics 2017: 401.

<sup>2</sup> 1941. évi 5.440. M. E. rendelet 2. §

<sup>3</sup> 14.125/alisp. 1941. sz. körrendelet.

<sup>4</sup> Jelen tanulmány során nem kívánok kitérni részletesen arra, hogy a két oktatási rendszer között milyen hasonlóságok és milyen különbségek mutatkoztak meg, amelyek az átlépést bizonyos tekintetben megkönnyítették, bizonyos tekintetben pedig megnehezítették,

## A népoktatás újraszervezése

### *Az iskolák magyar oktatási rendszerbe történő beillesztése*

A polgári közigazgatás megszervezését követően alig egy hónappal később kezdődött az új, 1941/42-es tanév. A tanévkezdetre viszont az új iskolahálózat, mely beolvadt a magyarországi népoktatási hálózatba, még nem került kialakításra. A forrásokból úgy tűnik, hogy nem is ez volt a legelső és legfontosabb feladat, hanem az, hogy a nemzetellenesnek vélt tárgyakat, melyek köréhez pontos utasítást nem adtak, az iskolákból eltüntessék a tanítók.<sup>5</sup>

Az iskolák hivatalos megszervezésére, melyek közül valamennyi állami fenntartású népiskola lett, végül csak 1942 elején került sor. Összesen 35 iskolát alapítottak, néhány településen, például Dárdán, Bolmányban vagy Laskón többet is.<sup>6</sup>

Az iskolák létrehozása mellett egy másik feladat volt, hogy azokat a tanterületi rendszerbe is beillesszék. A legalsóbb szinteket az oktatási rendszerben a népoktatási körzetek jelentették, amelyen belül további iskolafelügyeleti körzetek álltak. E körzetek jelentősége igen fontos volt, hiszen az e körzetek élén álló iskolafelügyelők jelentették a tanügyigazgatás ellenőrzésének legalsóbb szintjét.<sup>7</sup> Iskolakörzetből egy megyén belül, amely egyetlen népoktatási kerületet jelentett,<sup>8</sup> több is volt, melyek alapvetően a járások határai mentén kerültek kialakításra. A problémát viszont az jelentette, hogy a visszafoglalást követően, amikor kialakították a megye új járáshatárait, akkor három járás, a Mohácsi, a Siklósi és az egykori Baranyavári, majd épp a visszacsatolásokat követően Villányi járássá átkeresztelt járás is gazdagodott visszafoglalt településekkel. Mindez azt is jelentette, hogy számos délszláv tanuló (és délszláv tagozatú iskola) kezdte meg működését iskolafelügyelői hatáskörükben. A nevezett három járásból viszont csak a Villányi járás iskolafelügyelője rendelkezett megfelelő nyelvismerettel, míg a Siklósi járás iskolafelügyelője csak magyarul, a Mohácsi járás iskolafelügyelője

---

hiszen ezeket részletesebben egy korábbi munkában már megtettem. Lásd: Mohr 2020.

<sup>5</sup> MNL BaML VI. 501. a. 58.370/1941. sz..V.ü.o.

<sup>6</sup> MNL BaML VI. 501. a. 161.674/1942, 161.681/1942, 161.682/1942, 161.644/1942, 161.646/1942, 161.642/1942, 161.643/1942, 161.796/1942, 161.762/1942, 161.784/1942, 161.760/1942, 161.798/1942, 161.747/1942, 161.781/1942, 161.672/1942, 161.622/1942, 161.645/1942, 161.704/1942, 161.703/1942, 161.772/1942, 161.771/1942, 161.809/1942, 161.775/1942, 161.797/1942, 161.764/1942, 161.748/1942, 161.673/1942, 161.706/1942, 161.701/1942, 161.705/1942, 161.866/1942, 161.765/1952, 161.919/1942, 161.901/1942, 161.897/1942.

<sup>7</sup> Nagy 2005: 169.

<sup>8</sup> 1935. évi VI. tc. 4. §

je magyarul és németül beszélt. Magyar Dezső, Baranya megye tanfelügyelője viszont úgy gondolta, hogy csupán a nyelvi hiányosságok miatt ezeket az iskolafelügyelőket nem érdemes lecserélni. Ehelyett azzal a megoldási javaslattal állt elő, hogy a visszafoglalt területek külön legyenek kezelve, a járási körzetek ne legyenek meghatározók a körzetek létrehozása során. Ugyanakkor mivel a visszafoglalt terület igen nagy, ezért két körzet kerüljön létrehozásra Délkeleti I. és II. számú iskolafelügyelői körzet néven. A terület felosztása pedig földrajzi és közlekedési szempontok szerint történjen meg.<sup>9</sup>

A főigazgató, Fodor Ferenc a tanfelügyelő javaslatát elfogadta, és felterjesztette a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz, melynek elvi jóváhagyására 1942. február 20-án került sor, vagyis csak fél évvel a tanév megkezdését követően, azonban Bassola Zoltán államtitkár levelében kérte, hogy jelöljék ki a körzetek székhelyét és az iskolafelügyelőt is.<sup>10</sup> Ezekkel kapcsolatban ismételt Magyar Dezső tanfelügyelő javaslatai voltak meghatározóak, aki az I. számú körzet központjának Pélmonostort, iskolafelügyelőjének pedig Merényi Rezsőt, a második számú körzet központjának Dárdát, iskolafelügyelőjének pedig Müller János dárdai vezető tanítót javasolta.<sup>11</sup> Személyi kérdésben Magyar Dezsőt a villányi és a dárdai főszolgabírók tájékoztatták. Ez alapján a javasolt iskolafelügyelőkről tudható, hogy Merényi Rezső tanítói pályáját még 1920 előtt kezdte, 1914-től Kácsfaluban tanított egészen 1928-ig, amikor a szerbek kiutasították. Ezt követően Kásád kántortanítója lett.<sup>12</sup> Müller János szintén már Trianon előtt is Dárdán tanított 1936-os nyugdíjazásáig, majd 1941-ben nevezték ki a dárdai iskolák vezetőjének. A főszolgabíró jelentésében politikai szempontból is megfélemlőnek nevezte Müller Jánost.<sup>13</sup>

Az iskolafelügyelői körzetek végleges létrehozására csak az 1941/42-es tanév végén került sor, mikor Fodor Ferenc főigazgató az 1935. évi VI. tc. 14.§-a, 7000/1935. eln.sz. VKM-i rendelet 1.§-a és a 25.800/9141. sz. VKM-i rendelet 1.§-a alapján kinevezte Merényi Rezsőt és Müller Jánost iskolafelügyelőnek.<sup>14</sup> A visszafoglalt baranyai háromszög magyar tanügyigazgatási rendszerbe történő beillesztése tehát csak az első magyar tanesztendő követően zárult le.

<sup>9</sup> MNL BaML VI. 501. a. 648/1942.

<sup>10</sup> MNL BaML VI. 501. a. 105.056/1942. sz. /V/1. ü.o.

<sup>11</sup> MNL BaML VI. 501. a. 3 ad 1497/1942. szám

<sup>12</sup> MNL BaML VI. 501. a. 2660/1942.

<sup>13</sup> MNL BaML VI. 501. a. 31/el.1942.

<sup>14</sup> MNL BaML VI. 501. a. 2485-4 1941-42.

*Nemzetiségekhez való viszonyulás*

Fontos kérdés, hogy a népiskolák szintjén milyen mértékben biztosították a nemzetiségi oktatás lehetőségét. A Sajti Enikő 2004-es munkájában bemutatta, hogy az első magyar tanévben, vagyis az 1941/42-es tanévben a visszafoglalt délvidéki területeken jelentős asszimilációs törekvés folyt, szinte alig indult nem magyar nyelvű iskolai tagozat. Ebben változás pedig csak a Kállay-kormány idejében következett be, s hamarosan a vallás- és közoktatásügyi miniszter már szorgalmazta a nemzetiségi tagozatok létrehozását. Igaz, ezek eredményeként nemzetiségi iskolák nem jöttek létre a Délvidéken, csupán nemzetiségi tagozatok.<sup>15</sup>

A visszafoglalt baranyai háromszögben alapvetően azt láthatjuk, hogy a nemzetiségi kérdés ugyancsak fontos volt, hiszen a területnek 36%-a volt magyar nemzetiségű, s valamivel kisebb, de alapvetően hasonló arányban voltak jelen még délszlávok és németek is (35%, illetve 29%).<sup>16</sup> A térségben viszont azt láthatjuk, hogy a délszláv (vagy német) nyelvű tagozatok megszervezését a térségért felelős tanfelügyelő már 1941-ben szorgalmazta. Így egyetlen példaként kiemelve Magyar Dezső már 1941 szeptemberében javasolta a tankerületi főigazgatónak, hogy Csonoplyában (mely bár nem a baranyai háromszögben fekszik, de ekkor visszacsatolt és a pécsi tankerülethez tartozó délvidéki település) szükséges lenne az egy magyar tagozat mellett két szerb és két német tanítási nyelvű tagozatot is indítani. Igaz, mindez azt jelentette, hogy mindössze 17 magyar tanulóval indítottak volna magyar tagozatot, és több mint száz német és szintén több mint száz szerb tanulóra 2-2 tagozatot.<sup>17</sup> Ez alapvetően azzal van összhangban, hogy a szórványterületeken élő magyarság nemzettudatának megerősítésére (beleértve a népművelést is) a következő időszakban egészen az elcsatolásig mindvégig jelentős hangsúlyt fektettek.<sup>18</sup>

Arról sajnos nincs összegzés, hogy az imént bemutatotthoz hasonló javaslatok mennyire vezettek eredményre, vagyis nincs olyan összegzés, hogy az 1941/42-es tanévben mennyi tanuló tanulhatott magyar nyelvű tagozaton, és mennyi nem. Az viszont bizonyos, hogy a nemzetiségi osztályok létrehozását javasolta a tanfelügyelő Dályok, Pélmonostor, Hercegmárok és Darázsi településeken.<sup>19</sup> Ezen népiskolákban viszont a nemzetiségi nyelvű oktatás biztosítására csak az 1942/43-as tanévben kerülhetett sor, arra hivatkozva, hogy a tanév során a tanítási nyelv

<sup>15</sup> A. Sajti 2004: 244–245.

<sup>16</sup> KSH 1947: 14–25.

<sup>17</sup> MNL BaML VI. 501. a. 1991/1941.

<sup>18</sup> MNL BaML VI. 501. a. 134.600/el.40.k-1943. sz.

<sup>19</sup> MNL BaML VI. 501. a. 1 ad 801/1942.

megváltoztatása pedagógiai szempontokból jelentene problémát.<sup>20</sup> Ezeknek a településeknek a népiskolái közül Pélmónostorról bizonyosan tudhatjuk, hogy 1942-ben meg is indultak a nemzetiségi tagozatok.<sup>21</sup> Érdekesség ugyanakkor, hogy ezek megszervezése ellenére nem minden községben írták a szülők a gyermeküket ilyen osztályba, amely akár azok megszűnéséhez vagy el nem indulásához is vezethetett. Így történt ez Dályokon is, ahol a sokac szülők is magyar nyelven taníttatták gyermekeiket.<sup>22</sup> Ugyanakkor a nemzetiségi tagozatok elindítása feltehetően a politikai változásokkal volt szorosabb kapcsolatban.

Összességében tehát a tanfelügyelőtől már a kezdetektől fogva egyfajta jóindulat tapasztalható a nemzetiségek irányába. Itt hivatkozhatunk a népiskolai körzetek megszervezése kapcsán már leírtakra is, hogy a térségbe olyan iskolafelügyelők kinevezését kérte, akik rendelkeztek a megfelelő nyelvismerettel.<sup>23</sup> Ennek az oka lehet talán az, hogy 1941 májusában a tankerületi főigazgató egy levelet küldött a közép-, középfokú és szakiskolák igazgatóinak, valamint a tanfelügyelőknek, amelyben felhívja a figyelmet arra, hogy erőteljes asszimilációs gyakorlatra nem kerülhet sor, a nemzetiségi tanulók irányába a „legmesszemenőbb megértést” és a „legtürelmesebb elbánást” kérte.<sup>24</sup> Azt, hogy feltehetően e gyakorlatot a tankerület munkatársai magukévá tették, mutatja az, hogy 1944-ben egy királyi tanfelügyelői értekezleten a tanfelügyelő arról tartott előadást, hogy nem szabad erőteljes asszimilációs nyomást helyezni a nemzetiségekre, és nem szabad bennük másodrendűség érzetét kelteni. E szavak és talán meggyőződés mögött viszont nem a nemzetiségek jogainak védelme állt, hanem sokkal inkább a nemzetiségi mozgalmak féken tartása.<sup>25</sup>

Kérdéses még a nemzetiségi tagozatok kapcsán, hogy kik látták el a tanítói tevékenységeket. Mivel a két világháború közti időszakban nemzetiségi tanítóképző intézetek nem működtek Magyarországon, ezért ilyen képesítésű tanítók nem vagy csekély számban voltak.<sup>26</sup> Kézenfekvő volt tehát, hogy a visszacsatolt területeken élő nemzetiségi tanítók töltötték be ezeket a pozíciókat.<sup>27</sup>

<sup>20</sup> MNL BaML VI. 501. a. 801/1942.

<sup>21</sup> MNL BaML VI. 501. a. 1.869/1942.

<sup>22</sup> MNL BaML VI. 501. a. 2698/1942.

<sup>23</sup> MNL BaML VI. 501. a. 2660/1942.

<sup>24</sup> MNL BaML VI. 501. a. 84/1941.

<sup>25</sup> MNL BaML VI. 501. a. Királyi tanfelügyelői értekezlet 1944. május 30.

<sup>26</sup> Eiler 2018: 56.

<sup>27</sup> MNL BaML VI. 501. a. 2 ad 1884/1942.

## Középiskolás diákok helyzete

### *Mohács és a baranyai háromszög*

A visszafoglalt baranyai háromszög azt is jelentette, hogy olyan tanulók is beke-  
rültek a magyar oktatási rendszerbe, akik középszintű tanulmányaikat megkez-  
deni vagy épp folytatni szerették volna. Ezek a tanulók elsősorban a térséghez  
közelebbi, közlekedés szempontjából jobban elérhető települések középiskolá-  
it választották. Így például megjelentek a továbbtanulni szándékozó baranyai  
háromszögi diákok Siklós polgári iskolájában<sup>28</sup> vagy Mohácson.<sup>29</sup> A követke-  
zőkben a diákok továbbtanulásának kérdése elsősorban Mohácsra vonatkozó-  
an, azon belül is a mohácsi gimnáziumhoz kapcsolódóan kerül bemutatásra. A  
gimnázium ilyen jellegű kiválasztásának több oka is van. Az egyik, hogy Mo-  
hács saját térségi központi szerepének megerősödését látta a visszafoglalt bara-  
nyai háromszögben. A városi gimnázium igazgatója például a térséget Mohács  
„természetes életterének” nevezte.<sup>30</sup> E tekintetben olyan szempontból bizonyo-  
san valós állítás volt ez, hogy a visszafoglalt baranyai háromszögnek a visszacsatolást követően rendkívül élénk kapcsolata volt Moháccsal. A Mohácsról induló  
és Mohácsra érkező személyforgalom kizárólag a Pécs–Mohács vonal esetében  
volt nagyobb a Baranyai háromszögbe irányuló vagy azon keresztülhaladó sze-  
mélyforgalomnál. Ha a két, a térséget érintő vonal személyforgalmát összeadjuk,  
akkor az mondható el, hogy a személyforgalom negyede irányult 1941-ben a  
baranyai háromszögbe.<sup>31</sup>

A térség Moháchoz való szoros kapcsolódása mellett a gimnázium kivá-  
lasztásának okaként említhető, hogy az intézmény már az 1941/42-es tanév  
megkezdését megelőzően érdeklődött a baranyai háromszög diákjai iránt, amit  
jól mutat az, hogy az intézmény a térség tanulói számára egy nyári tanfolyamot  
szervezett, megkönnyítve a magyar oktatási rendszerbe történő bekapcsoló-  
dást,<sup>32</sup> illetve a tanév megkezdését követően az igazgató közvetlenül a VKM mi-  
niszternél járt közben a diákok felvételi lehetőségének biztosítása érdekében.<sup>33</sup>  
A következőkben tehát bemutatásra kerül, hogy a baranyai háromszög tanulói  
milyen módon nyerhettek felvételt középfokú intézménybe a mohácsi gimnázium  
példáján keresztül.

<sup>28</sup> MNL BaML VI. 501. a. 106/1941. Ig.

<sup>29</sup> MNL BaML VI. 501. a. 7/1941-42.

<sup>30</sup> MNL BaML VI. 501. a. 7/1941-42.

<sup>31</sup> *Mohácsi Hírlap* 1942. 07. 19. 2.

<sup>32</sup> MNL BaML. VI. 501. a. 224/1941.

<sup>33</sup> MNL BaML VI. 501. a. 7/1941-42.

### *A középfokú intézménybe történő beiratkozás körülményei*

Délvidék és ezzel a baranyai háromszög visszafoglalását követően a diákok továbbtanulási lehetőségeivel kapcsolatban alapvetően bizonytalanság alakult ki. Ennek oka, hogy a magyar és a jugoszláviai oktatási rendszer bár szerkezetileg hasonlított, így az átlépés e tekintetben nem jelentett különösebb problémát, ám tartalmilag komoly eltérések tapasztalhatók. Vagyis számos olyan hasonló vonással rendelkezett a két oktatási rendszer (például hazafias nevelés és jugoszlávizmus vagy a nemzetiségi oktatási jogok közötti párhuzamok), amelyek ezt az átlépési lehetőséget megnehezítették. A tanulók tudása között ugyanis komoly eltérések lehettek, valamint a magyar nyelv ismerete is problémát jelenthetett a felvételizni kívánó tanulók számára.<sup>34</sup>

Erre a kihívásra adott egyféle választ a mohácsi gimnázium, mikor a baranyai háromszögben élő tanulók szüleinek megkeresésére az igazgató egy háromhetes kurzust szervezett főigazgatói engedéllyel a felvételizni szándékozó tanulóknak. Ezen a tanfolyamon főként a diákok magyar-, illetve a latinnyelv-tudásának megerősítésére és pótlására helyezték a hangsúlyt, így a kurzuson magyar nyelv és irodalmi, valamint latin nyelvi oktatást tartottak.<sup>35</sup>

A tanfolyamon az arról készült kimutatás alapján öt tanuló az első, két-két tanuló a második és a harmadik, egy tanuló a negyedik, négy-négy tanuló az ötödik és hatodik osztályba kívánt felvételt nyerni. A felsőbb éves tanulók jelentős része korábban a tanulmányait az eszéki reálgimnáziumban kezdte meg.<sup>36</sup> A tanfolyamon oktatóként részt vevő tanárok jelentései alapján az elvégzett munka eredményes volt, és különösen a magyar nyelv használatában jelentős fejlődés jellemezte a diákokat.<sup>37</sup>

Ugyanakkor a tanév kezdete előtt, még a tanfolyam ideje alatt megjelent a m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter 57.500/1941. V. K. M. számú, *A visszafoglalt délvidéki területen működő közép-, középfokú és szakiskolák megnyitása tárgyában* című rendelete, amely pontosan szabályozta a diákok föl vételét. A rendelet az 1.§-ában rögzíti, hogy felsőbb éves tanulók csak a visszafoglalt területen működő középiskolákba nyerhettek felvételt, és a visszafoglalást megelőző anyaországi intézmények csak az első osztályba vehetnek föl visszafoglalt területről érkező

<sup>34</sup> Mohr 2020: 195–200.

<sup>35</sup> MNL BaML VI. 501. a. 224/1941

<sup>36</sup> MNL BaML VI. 501. a. Hites Ferenc jelentése a Mohács Városi Gimnáziumban 1941. augusztus 4–23-án tartott magyar nyelvi tanfolyamról, Mohács 1941. szeptember 3.

<sup>37</sup> MNL BaML VI. 501. a. Szaktanári jelentések a Mohács Városi Gimnázium nyári tanfolyamáról.

tanulókat.<sup>38</sup> Ennek értelmében a korábbi támogatása ellenére a tankerületi főigazgató, Fodor Ferenc megtiltotta a mohácsi gimnáziumnak, hogy a felsőbb éves tanulók felvételt nyerjenek az iskolába.<sup>39</sup> Ez a döntés azt jelentette, hogy a baranyai háromszögben élő felsőbb éves tanulók tanulmányaikat csak a visszafoglalt délvidéki terület 12 gimnáziumának valamelyikében folytathatták volna.<sup>40</sup> Ez viszont olyan tekintetben problémát jelentett a diákok és szüleik számára, hogy a baranyai háromszög nem állt összeköttetésben a Bácskával, így például egy pélmonostori tanuló Zomborba csak többszöri átszállás révén, a Pélmonostor–Villány–Pécs–Bátaszék–Baja–Zombor útvonalon juthatott volna el új iskolájába. Végül Hites Ferenc, a gimnázium igazgatója ezen okokból (valamint a bácskai gimnáziumok túlszűfolttságára hivatkozva) nyújtott be a vallás- és közoktatásügyi miniszternek egy kérvényt, hogy a kiadott rendelkezés ellenére a tanfolyamon részt vevő, a mohácsi gimnáziumba jelentkező felsőbb éves tanulók is felvételt nyerhessenek az intézménybe.<sup>41</sup>

Az igazgató kérvénye eredményesnek volt tekinthető, hiszen a VKM minisztere később új rendeletet adott ki. Ez megerősítette azt, hogy az elsős tanulók különbözeti vizsga nélkül felvehetők az intézménybe. Ugyanakkor a nyáron szervezett tanfolyamot nem látta a miniszter elégségesnek, így csak azzal a kikötéssel engedte meg a felsőbb osztályos tanulók felvételét a gimnáziumba, hogy különbözeti magánvizsgát kellett tenniük a két oktatási rendszer közti tananyagbéli különbségek miatt. Az egyes tanulók kapcsán külön-külön rögzítésre került, hogy mely tantárgyakból és mely évfolyam tananyagaiból szükséges különbözeti vizsgát tenniük. A leggyakrabban megjelölt tárgy a magyar, a latin, a földrajz és a történelem volt, ám a felsőbb osztályokba például társadalom és gazdaság vagy vegytan tantárgyakból is kértek különbözeti vizsgát.<sup>42</sup> Ezzel a baranyai háromszög tanulói számára biztosítottá vált, hogy a nevezett feltételek mellett folytathassák középfokú tanulmányaikat a mohácsi gimnáziumban. Ezt követően pedig mindez irányelv maradt, miszerint felsőbb éves tanulók is fölvehetők, ha eredményes különbözeti vizsgát tettek a tankerületi főigazgató által kijelölt tantárgyakból.<sup>43</sup>

<sup>38</sup> MNL BaML VI. 501. a. 57.500/1941.

<sup>39</sup> MNL BaML VI. 501. a. 3015/1940-41.

<sup>40</sup> A. Sajti 2004: 246.

<sup>41</sup> MNL BaML VI. 501. a. 7/1941-42.

<sup>42</sup> MNL BaML VI. 501. a. 568/941.

<sup>43</sup> MNL BaML VIII. 51. 3G 13/1941-42.

## Összegzés

Összegezve elmondhatjuk, hogy a visszafoglalt baranyai háromszög oktatásának magyar oktatási rendszerbe történő integrálása körülbelül egy évet vett igénybe. A térségben megtalálható népiskolák közül valamennyi állami fenntartású népiskola lett, a terület pedig, mivel Baranya vármegyéhez került csatolásra, a pécsi tankerület része lett. Ugyanakkor a terület hazai oktatásigazgatásba való beszerzése a soknemzetiségű eloszlása miatt egyedi megoldásokat követelt, így az általános gyakorlattól eltérő módon kerültek létrehozásra a területen megtalálható iskolafelügyelői körzetek is. A több nemzetiség egy további kérdést is fölvetett, méghozzá hogy miként kellene kezelni őket. Alapvetően a két világháború közti Magyarország biztosította a nemzetiségi nyelvű oktatáshoz való hozzáférést jogi értelemben, a gyakorlat viszont ettől eltért. A háború éveit ugyanakkor egyfajta új felfogás keletkezett, amely óvatosan megfogalmazva talán inkább támogatta a nemzetiségi oktatást, legalábbis megpróbálta elejét venni annak, hogy a nemzetiiségek vélt vagy valós sérelmeket nagyíthassanak föl a háborút követő időszakban. Erre utalnak mind Fodor Ferenc, mind Palos Bernardin tankerületi főigazgatók, mind Magyar Dezső tanfelügyelő által megfogalmazottak és a nemzetiségi tagozatok létrehozásának támogatása.

A visszafoglalt baranyai háromszög oktatásszervezésének a másik kérdése az volt, hogy milyen módon tanulhatnának tovább a térségben élő diákok középszintű oktatásban. A kérdés miniszteri szintű megválaszolására már korán, 1941 augusztusában sor került. Ugyanakkor az ezt szabályzó rendelet nem kínált elérhető alternatívát a térség tanulói számára. Azért, hogy a baranyai háromszögben élő diákok (legalábbis azoknak egy része) a korábban megkezdett középfokú (gimnáziumi) tanulmányaikat tovább folytathassák, a mohácsi gimnázium igazgatója megpróbált minden lehetőséget megragadni. Próbálkozása pedig eredményesnek volt tekinthető, hiszen a baranyai háromszög tanulói folytathatták tanulmányaikat a mohácsi gimnáziumban, melyhez „csupán” egy különösebb magánvizsgálatot kellett tenni.

A térség (és így a diákok) magyar tanügyigazgatási rendszer felügyelete alatti működése csak 1944 végéig tartott. A baranyai háromszög iskoláit pedig 1946-ban megszünt népiskolákként tartották számon.<sup>44</sup> Valójában viszont arról van szó, hogy a trianoni Magyarországon kívüli területeken már 1945 elején sem tartoztak a magyar hatóságok, így a tankerületi főigazgatói hivatal ellenőrzése, hatóköre alá.<sup>45</sup>

<sup>44</sup> MNL BaML VI. 501. 221/1946.

<sup>45</sup> MNL BaML VI. 501. Főigazgatói értekezlet jegyzőkönyve 1945. január 9.

## VI. TRIANON KÖVETKEZMÉNYEI

Mindez nem jelentette azt, hogy a kapcsolat teljesen megszakadt volna a baranyai háromszöggel. Példaképp a háborút követően számos tanerő maradt Magyarországon, akik korábban a trianoni határon kívül éltek. Így a baranyai háromszögből ötven tanító maradt a pécsi tankerület területén a háborút után.<sup>46</sup> Diákokkal kapcsolatos információ ugyanakkor nem került elő sem a tankerület iratainak, sem a mohácsi gimnázium iratainak vizsgálata során.

## Források

---

### *Levéltári források*

Magyar Nemzeti Levéltár Baranya Megyei Levéltár (MNL BaML)

VI. 501. a. Pécsi Tankerületi Főigazgatóság iratai, 1881–1950

VIII.51. Mohácsi Állami Fiúgimnázium iratai, 1935–1946

### *Nyomtatásban megjelent források és sajtó*

*Mohácsi Hírlap* 1942.

14.125/alisp. 1941. számú körrendelet a vármegye visszafoglalt déli területén a közigazgatás átvétele tárgyában. *Baranya Vármegye Hivatalos Lapja* (43.) 34. 1.

1935. évi VI. tc. a közoktatásügyi igazgatásról.

(<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=93500006.TV&targetdate=&printTitle=&referer=1000ev> – letöltés: 2021. február 28.)

## Hivatkozott irodalom

---

A. Sajti Enikő 2004: *Impériumváltások, revízió, kisebbség*. Magyarok Délvidéken 1918–1947. Budapest.

Eiler Ferenc 2018: Magyarország nemzetiségpolitikája a két világháború között (1918–1938). *Kisebbségkutatás* (27.) 2–3. 40–67.

Központi Statisztikai Hivatal: *Az 1941. évi népszámlálás: Demográfiai adatok községek szerint*. Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. ([https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA\\_1941\\_demogr\\_adatok\\_kozsegek/?pg=0&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/NEDA_1941_demogr_adatok_kozsegek/?pg=0&layout=s) – letöltés: 2020. április 04.)

---

<sup>46</sup> MNL BaML VI. 501. 1445/1945.

Hites Ferenc 1942: A Mohácsi Városi Gimnázium évkönyve az 1941–42. iskolai évről. Mohács.

Mohr Szilárd 2020: A visszafoglalt baranyai háromszög főbb oktatási kérdései. Fókuszban az oktatásszervezés problémái a mohácsi gimnáziumban. *Polymatheia: Művelődés- és neveléstörténeti folyóirat* (17.) 1–2. 191–202.

Nagy Péter Tibor 2005: Az állami befolyás növekedése a magyarországi oktatásban 1867–1945. *Iskolakultúra* (15.) 6–7. 3–229.

Romsics Ignác 2017: *A Horthy-korszak*. Budapest.